

НЭНГИЛЭННЭ ТУРУОРСАР - САЛАЛТА ТОЛОРОР

(Иннин 1 стр. көр)

6. Улувтарга биир калим сабоуопкалааныны тэрийзэхээ.

- Тыа ханаайыстыбатын министерствота лицензиялаах тэрилтэлэр сабоуопкалаа үзлэгэн хонтуруолаа ыларыгар.

7. АПК предпрятиеларын уматыкса табаарынай кредиттэргэргэ ылбыт бюджетний ссудаларыгар иэстэрин сотуу туунан соконнаар уонна правительство уураахтара цэлээбэтэр.

- Тыа ханаайыстыбатын министерствота правительство үеңэтилигийн уураахтарын толорууну хонтуруолаа ыларыгар.

8. Тыа ханаайыстыбатын бородуулусчайтын онгооччуларга господдержка үүчин цэлээгээн туунан Баланыньяны ылынханаха.

- Тыа ханаайыстыбатын министерствота правительство итиниэх сынханнаах уураах биржийн киллэрэригэр.

СОЦИАЛЬНЫЙ ПОЛИТИКА

1. Социальный нормативыры олохко киллэринэн сибээстэн штаттары сарбыйы, оскуолалары, балынналары сабытуух тэрчтэгтэй?

- Правительство 11.08.98 с. 369 №-дээх уурааинан бюджет үүн кичэнгитик туунар иннитэн быстас кэмнэх социалын нормативтар олохтоноллор.

2. Учуулал, врач, орто медперсонал кадрарынай хааччыйыга туюх цэлэ барьагай?

- Республика «Специалистары анал контрагынан балэмнээшин туунан» Соконугар олохуран специалистары бэлэмнээшин гостарственний сакаас бынтынан ытгыллынай.

3. Уорэбиирии уонна доробуйя харыстбылын учреждениеларын айнан-чолуун хаччыйы каскил хайдай?

- Уорэбиирии, үп, тыа ханаайыстыбатын министерстволарынан, олохтоо дьааналттарынан сабылаах тэрилтэлэрэг тыа ханаайыстыбатын бородуулусчайтын дугабар бынтынан хаччыйын тэриллиээ.

4. Урдук цорх заведениеларыгар цорхтии ихин төлөбүрдэргэ чэпчэтишилэр көрүүлүхтээр дую?

- Улуустар балынлуктара үрдүүк оскуолаа уонна наука департаментын тэриллиээ.

5. Улувтара санитарийн-эпидемиологический баланынаны туспарыыга уонна аминэн хаччыйыга ханык мизэрэлэр ылымынхаттарай?

- Доробуйя харыстбылын, үп министерстволарын линиятынан эмп-томп сыйнатын чэгчэтэр, фармацевтиканан дьааналттар тэрилтэлэр нолуоктарга чэгчэтинэн тууналларын ситиинээга.

6. Социальный нормативыры киллэринэн куулуптары салтарбат, штатны единицалары сарбыйтарбат кыаллынаду?

- Культура министерствота, улуус дьааналталаары социалын нормативыры хаттанан көреллерүгээр, куулуптары сабыыга экспертэй комиссиялары тэриллэригэр.

7. Кадрары бэлэмнээшинэ, ыччатын чордига цэвни сэрэхэсгээр наада.

- Культурологический итии кэтэхтэн урзаны кинин линиятынан стажировкалаары, семинардын ытгарга.

8. Ыччат дьааналтасаас уонна цэлээг булуултугар сүнгэл мизэрэлэри ыларга.

- Ыччаттарга үл мэстэтийн тэрийнгээ үбүү кининээн бээрэри ситиинээгээ, эдэр специалистарга социалын комөнөн огорого, ыччат ортотугар итиини-ойдтууну сэрэхэсгээр.

9. Тыа сирин иэнилиэннэтийн олубон таанын чрэтигээ Программа ылымынхаттара наада.

- 1999 с. бастакы-иккис кварталларыгар тыа ханаайыстыбатын министерствотын, промышленностын министерство линияларынан тыа сирин иэнилиэннэтийн интэрийнээр Программа бырайынагын бэлэмнээшигэр.

10. Ул суюунан сэрии, тыыл уонна цэлэ ветеранын тэргээшилэри сарбыйбак-ка чалыгээр хаалларар наада.

- Ветераннага онончулар онгөлөр иниин иэстэри төлөнүүгээ үзлэн ытгарга. Көрүллэр чэпчэтийнээр сарбыйын барыа сую.

11. Хамнаска оройоннаафы коэффициеннаар онцуган хаалларар наада.

- Улэ, экономика, үп министерстволарын республика территорийн тэргээшилэри сарбийнаафы коэффициеннаар кэмэйдэрийн онцуган хаалларар туунан болтуулруу өөрөө.

ПРАВИТЕЛЬСТВО ТОЛОРУУТТАН ТУТТУНАР

1. «Үрүг Күөлү онцуган хаалларыга туюх мизэрэлэр олохтонуухтарай?

- Правительство 08.05.97 с. 154 №-дээх уурааинан айлэх харыстбылын министерствотын Нам уулууттар баар «Үрүн Күөл» уутун таанын көрөгэ-истэргэ аналлаах бетонуунан шлюз онгорторого уонна Беленкэй үрэхээ түнээргээ бырайын бэлэмнээмийтээ. Ол эрээ үп суюунан үзлэлэр ытгыллыбаттар.

2. Одоо экологический парктын Нам уулуунчлал тэрийнээрэгээ правительство ойобуучин эрэйбимтэй.

- Манна уп бынаарылыннаа эрэ хамсааны тахсыаа.

3. Улээс суюх булуултугар пособие кээмэйэд чудю дую?

- Пособие кээмэйэ Россия соконуунан бынныллыбыта, билигин Госдумаа бу соконуга уларытын кирихтээс көрүллэр. Отгон республика бюджетыгттан манна эбий убүү көрөр кыаллыбат.

4. Тыа сирин олохтоохторугар пенсия кээмэйэд чудю, манна надбавка көрүүлүн сөн дую?

- Пенсия кээмэйигээр индексация Россия тааныгыгар бынаарыллыхтаах. Республика ёттууттан манна уп суюунан туюх да улзынны кирибэт.

- Намга интернат базатыгар ЛТО тэрийнгээ үзлэн ытгыллыхтаах.

Доробуйя харыстбылын управление:

- Удэйгээ врач, Партизанга фельдшер булагыгар,

- Удэй балыннатаатыгар стационар ахарыгыгар,

- медицинскэй көрүүгэ төлөбүрүү бэрээдэжтиригээр, кытын изнилийктэргэ маныхын көрүүнүү мисээтэгийн ытгарыгыгар,

- Модут балыннатаатыгар капитальней өрмөүнөн онгоруугар,

- изнилийнэн эмийн хааччыйнын тупсарыгыгар сорудахтаны.

Культура управление:

- куулуптары аппаратуранан хааччыйыга,

- «Дүүрүл» ансамбл кестумнээрин иин төлөбүрүү ситетригээ,

- Кынны Дэрибинээс куулуп өрмөүнүүн ытгылга боломтотун ууруфа.

Ыччат отдельигар:

- ыччат алмаас, көмүс хос тоохунугар, мас көрдийнгээр санга производствын тэрийнгээ кыттыгын,

- ыччат уорэхтээх булуутун, патриотический тынгын иитэри,

- кырдьяастарга көмөнүү хааччыйхтаах.

Быраабы харыстыыр

органиар (прокуратура, ИДЬУО):

- сүүнүүн уорааччылараа кыттаахаа миэрэн тутталларыгар, холуунай розын улзтин сэргэхситэллэригээр,

- Салбан, Таастаах изнилийктэриг участковай анылларыгар,

- II Хомустаахха участковай уунан кэмнээ командировкаа сылдьарын хааччыйалларыгар,

- түүн арыгы атыллыр токкалаары суюх онгоролтуугар,

- изнилийнээс бэйэтийн көмүсээрэгээр бираабы биэриини уорэтэллэригээр,

- ГАИ похун үлэлтэллэригээр,

- рынокка сүнүү этин атыгын хонтуруултууларыгар кириб этийнээлэри олохко киллэрихтэхтээр.

ІV. ТЫА ХААЛАЙСТЫБАТЫН САЛААТЫГАР

Тыа ханаайыстыбатын управление:

- үүкж, экзэ дотация харчын сүнүү төбөтүнэн, ахсаанын үллэригээр,

- баанынай ханаайыстыбалар улзээр, ылар-бизэрэг иэстэрийн киэнник сырдатыга,

«Нам» телестудия видеокинэлэри

кердэрүүнүү хонтуруолаа ыларыгар, спортивнай күрхэхтэйнэлэри

мэлдэй кердэрэллэрүгэр, филиаллар үлэлжин тупсаралыгар кириб этийнээс боломтогтоо.

«Нам» телестудия видеокинэлэри

кердэрүүнүү хонтуруолаа ыларыгар, спортивнай күрхэхтэйнэлэри

мэлдэй кердэрэллэрүгэр, филиаллар үлэлжин тупсаралыгар кириб этийнээс боломтогтоо.

«Нам» телестудия видеокинэлэри

кердэрүүнүү хонтуруолаа ыларыгар, спортивнай күрхэхтэйнэлэри

мэлдэй кердэрэллэрүгэр, филиаллар үлэлжин тупсаралыгар кириб этийнээс боломтогтоо.

«Нам» телестудия видеокинэлэри

кердэрүүнүү хонтуруолаа ыларыгар, спортивнай күрхэхтэйнэлэри

мэлдэй кердэрэллэрүгэр, филиаллар үлэлжин тупсаралыгар кириб этийнээс боломтогтоо.

«Нам» телестудия видеокинэлэри

кердэрүүнүү хонтуруолаа ыларыгар, спортивнай күрхэхтэйнэлэри

мэлдэй кердэрэллэрүгэр, филиаллар үлэлжин тупсаралыгар кириб этийнээс боломтогтоо.

«Нам» телестудия видеокинэлэри

кердэрүүнүү хонтуруолаа ыларыгар, спортивнай күрхэхтэйнэлэри

мэлдэй кердэрэллэрүгэр, филиаллар үлэлжин тупсаралыгар кириб этийнээс боломтогтоо.

«Нам» телестудия видеокинэлэри

кердэрүүнүү хонтуруолаа ыларыгар, спортивнай күрхэхтэйнэлэри

мэлдэй кердэрэллэрүгэр, филиаллар үлэлжин тупсаралыгар кириб этийнээс боломтогтоо.

«Нам» телестудия видеокинэлэри

кердэрүүнүү хонтуруолаа ыларыгар, спортивнай күрхэхтэйнэлэри

мэлдэй кердэрэллэрүгэр, филиаллар үлэлжин тупсаралыгар кириб этийнээс боломтогтоо.

«Нам» телестудия видеокинэлэри

кердэрүүнүү хонтуруолаа ыларыгар, спортивнай күрхэхтэйнэлэри

мэлдэй кердэрэллэрүгэр, филиаллар үлэлжин тупсаралыгар кириб этийнээс боломтогтоо.

«Нам» телестудия видеокинэлэри

кердэрүүнүү хонтуруолаа ыларыгар, спортивнай күрхэхтэйнэлэри

ҮӨДЭЙГЭ КЫРАЧААННАР КҮРЭХТЭҮЭЛЛЭР

1999-2000 сыллар Ою уонна ою спордун сылышын билээрлигийттэрийн сибээстэн Нам улууңун үерээрийнит салалтатын көзүүлэхийннен детсадаа саас-тааха орлогро «Спорт эт-хаан сайдыята, чэгиэн-чэбдик олох тэрдэ» дизн анах күрэхтэнни сыллаацы календарный былаана онгоцуулунна. Нэншилэгтэрийн тырыллан, онно қыайбыттар Нам клинигэр түмүк күрэхтэннигэ кыттар биргаалтаа бэрт көрдөөх-наardaах, түмсүүлэх күрэхтэннилэр буолуталаан эрэллэр.

Ол курдук олунның ый 16 күнүгөр Нам улууһун аатын спортивнай эйгээ элбэхтик аат-таппыйт спортсменнаардаа Үедэй иңишилэгийр «Зөв джунглий» дизн детсад саастаах овборго алта көрүнгүү курс күлдьянылаах, хас биирдий хамаандаттан ийз, ая, оюу кыттылаах түерт хамаанда: Таастаах, Партизан, I Хомустаах, Үедэй күен көрүстүлэр. Кытайылаах хамаанда Намга түмүк күрэхтэнгиз кыттылахтаа.

Баалдааччыларбыт төрепшүтгөр уонна детсад иитгилилээчилээр төгүрүүчү блорбуттарын, жюриларбыт анал мизстээр оннуларын булбуттарын кинзи түөрт детсад методический холбоонуугун салайааччыга Колесова Наталья Семеновна кирии тылы этэн курэхтэйни аныллыбыгтынан биллэрээр. Ол қанниттэн курэхтэй ээччилэри эзэрдэлзэн Уедэй детсадын музыкальный салайааччыга Т.Н. Афанасьева дэврэгтийр овогоро үерэн-көтен, корен-истен тырыманын кириэн үнкүүлээн дэгэрэнгийн эзэрдэлзэн тахсаллар. Ити курдук ессе курэхтэйни бывынгар иккин төгүллээн кириэн курэхтэйни уутгагар-хаарынгар кириэн олорор көрөөччүлэри, спортсменнары уоскутган-сынчынтан тахсаллар.

Алта туһумэкхээх, эрийсийлээх, илин-кэлин былдаанылаах күрэхтгэнийибит түмүктэнэр. Күрэхтгэнийни баылаан-кеүүлэ-

Рейман СИВЦЕВ
I Хомустаах

ТӨРӨӨБҮТ ТЫЛ ТҮМЭР ТҮӨЛБЭТИГЭР

Бусыл олуның 20-21 күннәрдә Дьюкуускай курракка Президент оскуолаларының ситимин иңизен Төреөбүт тыл түмәр түһүлгәтэ бәрт тәрәзиннәрдик ааста. Бу төреөбүт тыл, сурук-бичик күнүгәр анаммыт оскуола оғодорон күрәр барытга 13 хамаанды кытынна. Ол курдук республиканский колледж, Үйәэ Бүлүү, Сунтаар, Таатта, Амма, Мүрү, Майя, Өктөм, Нам, Дьюкуускайдавы национальный гимназия, Дьюкуускай 2 №-дәрх, Музыка Урдукү, Хамагатта саха-француз оскуолатын үернәсчиләр күен көрсүстүбүт, ей тургутустубут, санаа атасастыбыт. Биңиги оскуолаттан Романова Любомира, Кондакова Намыныа, Бурнашев Стас, Кудрин Миша, Жиркова Ньургүйаана уонна мин буюлан кыттыбылпыйт.

«Дойду сурхтаах, алаас ааттаах» - дийн бэйзни билүүчиннэрийн түүмжээ олус интэрийнэй этэ. Муру «Уолан» гимназиятын уолаттарын ырыалара-хөөнноро угус дьон болжгүйгүн тарта.

«Төрөөбүт тылбыгт - Саха Республиктан государственный тыла» туһымзых ус салаанан тэнгээ ыбылтынна. Овогор «Саха ыччытын хайдах түмүөххэ сөбүй?», «Республика, улуус, түөлбэ экономической баланы-аньятын ырыты, билгэлээнин», «Уран тыл күрээ» - дизэн бэрилли-бит темалары, бэлэмнэммит үзлэлэри кемускээтилэр. Биниги «Нам улу-унутар туризм уонна синьнаналн кинин тэрийни» дизэн ааттаах бизнес-бырайыакытын жюри олус сэргээтэ уонна угус үлээтэн үгүс миэстэний ылбырлыктан туохуулур «Хайдал суругу» уонна «Улахан экономичес-кай тылдлыбыт» туттарда.

Осколашибт 8-с кылааңын үерэнзэччітә Романова Люба «Арахсыс-пат сұрхаттар» кіпсәнен биһириңіз. Бастакы күммут «Булуғас ей, көрнап күрәнін» уонна дөврөдің киәнгәтиң түмүктәніз. Ненүе күн «Төреөбүт тыл - өркен ей туң» туһымзайын сағаланна. Иккі белекхе хайдан «Брэйн-ринг» оонньууга билибитетин бәрабәркәләбиппіт. Сүрдәәх ериаисилләэх киирсии кәнниттән түмүк оонньууга чорбайон кыйынылаах тауыстыбыт, сыйанаалаах кинигәләрі бәләх тутан, үөрүүбүт ессе үрдәэт.

Брэйн-ринг кэндиттэн Президент оскуолаларын төгүрүк огуулалытыллыбыта. Манна оюлор оскуолаларын үлэтийн туунан сишлийн капсээбиттээр, бодоруспулут уонна уопсай түмүккэз Президент оскуолаларын «Тобул» дээр ааттаах түмсүүлэрийн олохтуурга бынаарым-мынштэй.

Икки күннээх күрэх түмүгүнэн «Гран-при» хаягийнин Муртазы «Улан» гимназия хамаандата буолбута. Оттон бишиг оску-олбат «Саргы» хамаандата «Ситиинилэхтийн кыттыы ийн» хайдал сургуунан, ейдебүнныүк бэлэгүүнэн наараадаланна. Түүлгэни сабыгыг Музыка Урдуку оскуолатын үерзэнэччилэрэ ырыаларын-тойуктарын бэлэхтээбиттэрэ бишигини олус долгутта да, үөргөд да. Түүлгэ Президент оскуолаларын үерзэнэччилэрин түмэр, саха тыла олоххо туттул-лар эйгатиin кэнэтэр сыйалын-соругун сийтэ. Үгүс санга довор-атас овлоннубут, эзбэри билэн-керен тар бастибыг дии саныльбын. Билингни да үччат төрөөбүт тылынан хайа баарал кэпсэтиэн, наадатын быхаар-сиян сеп сбит. Ол эрээри сорох кыттаачыг овзор сыйс тылы, нууччат-тан кирии тылы туттар, о.э. тылбыйт культураты намындаын көрдөрөр түгэннэрэ баар.

Түмүнкөр баар.
Түмүнкөр, бу түүнгэний тэрийэн ыншыгыт республикаацы коллежий салалтгыар уоннан директорыгар Шамаев Иван Ивановичка барца махталбын тиэрдийхин баарабын.

Ира ЛАЗАРЕВА,
ылаанын чөрэнээч-
15/222-3

ТУААХ БОППУРУОСТАР ДҮҮЛЛЭНГИЛИННИЛЭР

Улуустаацы тыя ханаайыстыбатын управление тын специалистарын көбүлээниниэринэн Арбын изнилиэгэр баанынай ханаайыстыбаларын салайаач чыларын сүбз мунньахтара буолан ааста. Управление оттуттэн манылахынын ыллылары кылаабынай зоотехник З.Е. Степанова, ветуправление ииеттан Е.И. Николаева, госветнадзор отделын сабж М.И. Олесова, управление экономика Л.Н. Никонова. Мунньцаалы олохтоо дыханалта башыллыга С.В. Колесов салайан ыытта.

ки соруктар, племенной үлэ; тыя хаанаистыбатын бородууксуйаларыгар-санга ирдэбилилэр; лейкоз ыарыу уонна оиу утары үлэлэр; ветеринарий онгөлөр иһин төлөбүрдэր ода.

Муннхааха кыттың изиңдилэк буолан ордор бородууктанды батарының ынарахаттар бааллара, араас до-кумуоннныры толорторууга элбэх үп төлонөрө, искус-ственний сизэмэлзэнийни сергүүтүү ыбыллара, от ха-ачыстыбатта мөлтөх буолан сүйнүлэр сыйтарыйан эрэллэрин быхаарар инниттэн окко, уута лаборатор-ней анализаторы оногруууга туһааннаах этиилэр ахты-лыннылар.

Библиография

Аңа балылыш — бурдаң аңылыш

БЭЙЭ БҮРДҮГҮН ҮҮННЭРИЭХХЭ

нан Петров Николай Дмитриевич—Туттай уонна Петров Дмитрий Егорович—Бадыныал, узлээбигтээрин ейдүүбүн. Онгоц Хайгыалаахха эмиз икки сиргэ бурдук мэллтигээр, бирир көлөнүүтүүр мизлиңсээ, бирир көлөн тардар «Бадьайаводило» туттууллан бар дьону абыраабыт буу олуухтаахтар. Ити тэриллэрэй уонна оччолорго колхуостарынко, бурдукка туттууллар көлөн техникаларын өрөмүүнэнээн үзлэлтигэ хас кыракый учсаастак тар ахсын маска, тимиргэ унаар айылбаттан дьовурдаа сурдээх уус дьонниор ханаайыс тыва тутаах узлээрин тутав олорбугтар. Хайгыалаахха Чкаллов аатынан колхуос саажан Туйях ууһунан ааттанар Слепцов Алексей Михайловиын кэпшиллэрэ. Кини чалковтар сирдэрийн огоноутугар «Фордзон Красный Путиловец» дизн эргэх тракторы колхуоңугар атыланан ылан баран бэйэтээ өрөмүүнэнээн, трактористаан колхуоңугар председателлийн сэйлдан угус үлэн толорбут дэгиттэр ууһун түнүнан кэпшиллэрин сөөврүүсүгийн истээрим.

Кэлия колхуостарыт холбоон баастаан Маяковская аатынан, онтон «Победа», кэлия М.К.Аммосов аатынан буолбу туун кэнди төхө да пенсияда таңбыстар, сурээ батарбат быйны лаацаа, биир идэлзэхтэрийн кытта уус дэйлээригэр сылдьа сүбелзэхэрийн-амалынарын ёйдүүбүн. Ол курдук, Маймаацаа Обутов Дайыла Лазареви, Хатырыкка Кутуков Николай Захаровиы элбэхтик билгээр этим. Кэлия колхуостарга техника дэлэйэс сир онгоцуутгар коло техника та улам туттуллубат буолан испилц. Ону кытта сэргэ қыналаа ах тимир уустара уурайталан устуунан тимир уустарын дэнж көрөр буоллубут. Билигин толору соодус тэриллээх Нам улуултуутгар РПО ууна Сивцев Пет

ка сүолта бэриллэн иһэн дъинг-нээхтик ейөммекке харгыстанан турар. Билигин олохтоо бурдугу куурдан-хатаран, мэз-эккалзэн иңхилиэнныгээр тизердижхээ дээтхэхэ үүгөрүү собус, уп-харчы эбии көрүллүн, анал тутуулар үүгулэнэхтэрин наада. Хас да сыллаафты атыланыллыбыт мизлингэ түнхата суюх турваахтаа таа. Сураын иһиттэххэ, Хачыкаат мизлингэсэг толору қыамтатын энэ улэлээбэkkэ турар дийллэр. Хайа онно бурдук таскайа, тизэллийтэ, ороскуота, аны мэлдиттэрээччилэр ороскуоттара хайаан да сантарыллыан наада. Оччотугар бу бурдукпут байзж турар сываната төхө буолуой? Билигин хаанаайыстыбаларга үүнэриллэр сиэмэтгэн килиэп тахсыбат хаачыстыбалаах аатыран зернофураж эрэ бынтыгынан туханыллар. Ол да олус дэлээзий суюх. Онон санга тэриллэр бурдук хаанаайыстыбатын ситимигэр бинигини, М. К. Аммосов аатыран производственнай кооператив бурдук үүнэризэччилэрин, эмээ холбоон улус үрдүнэн бурдугунан дъярктааныны олохтууха дизн этийлээхпин. Оччобо олохтоо бурдукка сыван тупсарыллыа этэ. Сири таагастыр, бурдук ынытын, хомуурун, үүнүүнү сөнтөөхтүк көрүү-хайрыы уонна атын да агрономический дъяналлары тэрээннинээхтик ыытар ситишиллиэ, техникианы да булунуу, сандардын кыаллыа

Холобур, бу М. Аммосов аатынан производственай кооперативка «Урожай» бааңынай ханаайстыбата баара-суюғ биир эргэ, 20-тэн тахса сыллаағы «Енисей» комбайнинан 1998 сыйлаағы бэйэтэ да дьоус үүнүүтүн бэрт эрэйинэн, атын ханаайстыбалар көмөлөрүнэн хомуйбута да көрлөрөр.

А. ПЕТРОВ, Хатырык.

